

Az antiszemitizmus megközelítései az oktatásban

1. Mit kell tudni a zsidókról és a zsidóságról?

2016-ban a világ zsidó népességét közel 14,5 millióra becsülték. Ez akár soknak is tűnhet, azonban, mivel a zsidó közösségek általában meghatározott területekre koncentrálnak, sok diáknak talán kevés, vagy egyáltalán nem volt lehetősége arra, hogy megismerkedjen zsidó emberekkel, a zsidó hagyományokkal vagy a zsidó vallással. A kapcsolat és a megértés hiánya miatt idővel előítéletek, negatív előfeltevések alakulhatnak ki az emberi elme által gyűjtött szóbeszéd, mítoszok és sztereotípiák alapján. Ez a fajta tudatlanság bizalmatlanságot szülhet, a nem kellőképpen megértett másság pedig félelemhez és elutasításhoz vezethet. Mindez termékeny talaj lehet a kirekesztés, az intolerancia és a gyűlölet számára. Tisztában kell lennünk azzal, hogy az ismeretek és tapasztalatok hiánya azt valószínűsíti, hogy a diákok sztereotípiák segítségével fognak tájékozódni, egyúttal előítéleteik is kialakulhatnak az idegenek tűnő csoporttal szemben, minthogy nem áll a rendelkezésükre megfelelő információ.

A zsidó nép először az i. e. második évezredben jelent meg önálló csoportként a Közel-Keleten. A zsidóság ma heterogén csoportot alkot, amelynek tagjai különböző nemzetekhez tartoznak, eltérők a fizikai jegyeik, valamint különböző szintű és típusú vallásossággal jellemezhetőek. A "zsidó" megnevezés ma minden olyan személyre vonatkozik, aki a zsidó néphez tartozik, vagy vallásilag tért be a judaizmusba. A zsidó törvények - a halakha - szerint a zsidóság az anyától öröklődik, vagyis a zsidók zsidónak születnek. Sokak számára azonban a kifejezés nem kifejezetten vallási hovatartozásra utal, hanem a közös kulturális történelem vállalását jelenti.

A zsidó diaszpóra a mai Jeruzsálem területén egykor állt első templomnak a babilóniaiak által i. e. 586-ban történt lerombolása után jött létre, és a Római Birodalom idején teljesedett ki. Míg néhány zsidó a térségben maradt, és más vallási vagy etnikai csoportokkal élt együtt, sokan elvándoroltak. Ma a földrajzi sokféleségre különböző kifejezések használatosak.

- Az "askenázi" kifejezés azokra a zsidókra utal, akik Kr. u. 800-1000 körül vándoroltak Észak-Franciaországba és Németországba, majd később Közép- és Kelet-Európába, ahol sokan jiddisül beszéltek (ami egy német dialektus, héber hatásokkal).

- A "szefárd" megnevezés azokat a zsidókat jelöli, akik Spanyolországba és Portugáliába mentek, majd, miután a XV. és XVI. századi inkvizíció során elűzték őket, sokuk Észak-Afrikában és az Oszmán Birodalomban telepedett le. Nyelvük - a ladino - egy spanyol-héber keverék.

- A "mizrahi" kifejezést gyakran használják az e két európai csoporton kívüli zsidókra. Az ő őseik nagyrészt a Közel-Keleten maradtak, vagy Észak-Afrikában és Közép-Ázsiában éltek. A szefárd és mizrahi közösségek nagyrésze ma már Izraelben, az USA-ban és Franciaországban él.

- Az etiópiai zsidókat "Beta Izraelként" is ismerik, közülük ma sok ezren élnek Izraelben.

- Más zsidó etnikai csoportok is megtalálhatók szerte a világon, Indiától Kanadáig. Az évszázadok során egyes területekre a zsidókat arisztokrata uralkodók hívták meg, hogy – korlátozott jogokkal – telepedjenek le. A nemzeti kormányok, a nemzeti jog és a ma ismert állampolgárság kialakulása előtt a zsidó vezetők szoros kapcsolatot tartottak fenn az uralkodóval, aki vállalta, hogy megvédi őket. A nemzeti eredetű nyelvek mellett mára a héber vált a zsidókat egyesítő nyelvvé Izraelben és azon túl is. Az ősi, bibliai héber élő, modern nyelvként való újjászületése a XIX. század végén és a XX. század elején figyelemre méltó kulturális fejleménynek bizonyult.

A holokausztban hatmillió zsidót öltek meg Európában; ezt megelőzően 16,7 millió zsidó ember élt világszerte. 2016-ra a globális zsidó népesség száma már elérte a 14,4 milliót, ami a világ teljes népességének kevesebb, mint 0,2 százaléka. Ma a zsidó emberek legnagyobb része Izraelben él, ahol több mint 6,5 millióan laknak – az ország lakosságának mintegy 75 százaléka. A XIX. század végén kezdtek el a zsidók erre a területre visszavándorolni, ami az akkori Oszmán Birodalomhoz tartozott. A huszadik század elején és a holokauszt után az ide vándorlók száma jelentősen megnőtt. Az a tény, hogy a zsidó emberek a legtöbb ország lakosságának csak nagyon kis százalékát teszik ki (Izrael kivételével), azt jelenti, hogy az ott élő emberek talán még soha nem találkoztak zsidó emberrel. Ugyanakkor az is lehetséges, hogy tudtukon kívül kapcsolatba kerültek zsidó emberekkel, mivel sok zsidó ember nem láthatóan zsidó. Egyesek a zsidókat az ultraortodoxokkal, vagy a haszidokkal hozzák összefüggésbe, akiknek hagyományos öltözködése (fekete kalap, szakáll, esetleg göndör pajesz) igen feltűnő. Néhány vallásos zsidó férfi csak arról ismerhető fel, hogy kipát visel.

Mint minden vallási vagy kulturális csoportban, a judaizmuson belül is számos irányzat létezik a modern világban. Ezek a csoportok eltérően értelmezhetik a zsidó törvényeket, vagy szokásaikban is különbözhetnek. Az alábbiakban a legnagyobb felekezeti csoportokat vázoljuk fel, noha egyéb csoportok is léteznek.

Az ortodox zsidók különböző mértékben tartják be a hagyományos zsidó törvényeket és szokásokat, nemcsak a liturgiával, hanem az étrenddel és az öltözködéssel kapcsolatban is. Hangsúlyozzák, hogy

fontos a halakha – a zsidóság írott és szóbeli törvényeinek összessége – maradéktalan tisztelete, és hiszik, hogy a magatartás végső mércéje Isten kinyilatkoztatott akarata, nem pedig egy adott kor értékrendje. A haszidok az ortodox judaizmus jelentős szegmensét alkotják – minden haszid ortodox, de nem minden ortodox haszid. A reformmozgalom, más néven progresszív vagy liberális judaizmus Németországban alakult ki a XIX. század elején, amikor az európai zsidókra vonatkozó jogi és politikai korlátozások fokozatosan megszűntek. A reformmozgalom a Tóra tanításainak személyes értelmezését hangsúlyozta, ugyanakkor lerövidítette a liturgiát, a héber helyett a helyi nyelven történő imákat és prédikációkat vezette be, valamint opcionálissá tette az étkezési, ruházkodási és a szombatot kapcsolatos korlátozásokat. A konzervatív judaizmus, más néven a maszorti judaizmus, a XIX. század közepén indult Németországban, válaszul a reformmozgalomban tapasztalható engedékenységre halakhát illetően. A konzervatív zsidók üdvözölték a megreformált judaizmust az oktatás és a kultúra területén (például a modern öltözködést), azonban a liturgiában visszatértek a héber nyelv használatához, az étkezési törvények, valamint a szombat illetve szinte minden, a Tórához kapcsolódó rítus betartásához.

Sok olyan zsidó ember is van, aki nem azonosul egy adott felekezettel sem, vagy nem tartja be a vallási szokásokat. Emellett számos olyan közösségi szervezet létezik, amely felekezeteken átívelő, és a zsidó közösség tagjainak igényeit szolgálja, függetlenül attól, hogy melyik vallási irányzathoz tartoznak.

2. Hogyan küzdjük le nem tudatos előítéleteinket?

Minden ember hordoz magában tudattalan előítéleteket. Az előítéletek olyan gondolatok és vélemények, amelyek a családdal, a médiával, a kulturális hatásokkal és a történelmi elbeszélésekkel való érintkezés nyomán alakulnak ki és szilárdulnak meg bennünk. Még a mindennapi nyelvezet és a hétköznapi képzetek is hordoznak előítéleteket. Ezért tudattalan előítéleteink azonosítása, majd leküzdése egyáltalán nem egyszerű feladat. Tehetünk azonban lépéseket annak érdekében, hogy tudatosabbá váljunk a bennünk élő előítéletekkel kapcsolatban, és csökkentsük a viselkedésünkre gyakorolt észrevétlen hatásukat, ami fontos döntéseinkben is befolyásolhat minket. A tanárookra az a felelősség, egyúttal feladat hárul, hogy minden diákkal egyenlő módon bánjanak, és a diákokkal szemben is ezt az elvárást kell megfogalmazniuk. E feladat teljesítéséhez azonosítanunk kell saját személyes előítéleteinket, amelyeket le is kell tudnunk győzni. Ha nem végezzük el az önreflexió e

munkáját, akkor tudunkon kívül is megerősíthetjük a sztereotípiákat és előítéleteket a tanítás során. A nem tudatos antiszemita előítéletek következményei az iskolában többek között a következők lehetnek: - diszkriminatív bánásmód a zsidó kollégákkal vagy diákokkal szemben; - a zsidókkal, a zsidósággal, az európai, nemzeti vagy helyi történelemmel vagy kultúrával, a holokauszttal vagy a Közel-Kelettel kapcsolatos bizonyos információk elhallgatása; - a szolidaritás megtagadása a zsidóellenes előítéleteket elszenvedő kollégáktól vagy diákoktól; valamint - azon diákok hallgatólagos támogatása, akik zsidó diákokat zaklatnak.

Sokan úgy vélik, hogy a tanárok - csakúgy, mint más szakemberek, például orvosok és ügyvédek – egyenlő mértékkel mérnek, ezért nem előítéletesek. E vélekedés miatt esetleg figyelmen kívül hagyjuk az előítéletek tudattalan működését. Milyen lépéseket tehetünk annak érdekében, hogy feltárjuk elfogultságainkat és tudatosítsuk azokat? Működünk együtt más pedagógusokkal, és figyeljük meg egymás óráit! Vizsgáljuk meg egymás óraterveit, és segítsünk azonosítani az olyan előítéleteket, amelyek máskülönben esetleg rejtve maradnának. Készítsünk listát a pozitív sztereotípiáinkról is. Ezek kevésbé tűnnek sértőnek vagy leegyszerűsítőnek, azonban megmutatják preferenciáinkat, és ezáltal tudatosíthatjuk, hogy mely dolgokra vagy csoportokra reagálunk esetleg kevésbé pozitívan. Készítsünk egy listát bizonyos foglalkozásokról, például: taxisofőr, bankár, utcazenész, politikus, pilóta stb. Milyen asszociációk jutnak az eszünkbe, amikor az egyes munkakörökre gondolunk? Melyik nemzet vagy kulturális/társadalmi csoportot társítjuk ezekhez a munkakörökhöz? Ezután készítsünk egy listát azokról a jól azonosítható társadalmi csoportokról, amelyek tagjaival már volt alkalmunk találkozni (pl. romák, keresztények, zsidók, muzulmánok, menedékkérők, fogyatékkal élők, hajléktalanok). Milyen asszociációk ötlenek fel bennünk kapásból az egyes csoportokkal kapcsolatban?

Milyen lépéseket tehetünk annak érdekében, hogy legyőzzük vagy enyhítsük az előítéleteinket? Fontoljuk meg, hogy hiányoznak-e bizonyos kulturális ismereteink. Annak érdekében, hogy pótoljuk ezeket a hiányosságainkat, a kultúra különböző hordozóihoz fordulhatunk. Új perspektívákra tehetünk szert olyan könyvek, filmek, zenék, művészeti alkotások és kiállítások felfedezésével, amelyek betekintést nyújtanak más csoportok tapasztalataiba.

Nézzünk bele a tükörbe, és gondoljuk végig, hogy egy minket nem ismerő személy milyen általánosításokat fogalmazhat meg rólunk, és mire támaszkodva teheti ezt. Gondoljunk az általunk látott reklámokra, és próbáljuk meg ezeket elképzelni teljesen más emberekkel a különböző szerepekben vagy más szlogenekkel.

Gondoljunk olyan csoportok tagjaira, akiket általában sztereotipizálni szoktak. Távolítsuk el róluk a címkéket, és ilyen módon tekintsünk rájuk újból. Határozzuk meg egyéni vonásaikat, és azt, hogy ezek miben különbözhetnek a sztereotip elvárásoktól.

3. Hogyan viszonyuljunk az antiszemita sztereotípiákhoz és előítéletekhez?

Folytassunk eszmecserét a diákokkal a sztereotipizálás általános módjairól, amely aztán kiindulópontul szolgálhat a konkrét sztereotípiák, köztük az antiszemitizmussal kapcsolatos sztereotípiák tudatosításához.

A diszkrimináció "a különböző kategóriákba sorolható emberekkel szembeni igazságtalan vagy előítéletes bánásmódot jelenti". A sztereotípia az emberek egy bizonyos csoportjáról alkotott "túlzottan leegyszerűsített képre" utal. Az előítélet pedig "egy embercsoporttal vagy egy csoporton belüli személlyel kapcsolatos, sztereotípián alapuló érzés vagy attitűd".

A sztereotipizálás és az előítélet természetes emberi jelenségek. Az emberek azért fogadják el a sztereotípiákat, mert azok segítenek leegyszerűsíteni az őket körülvevő világot. Sajnos a különböző kultúrákban és a közösségekben általában számos sztereotípia él bizonyos társadalmi csoportokkal kapcsolatban. A közösségben uralkodó előítéletek önkéntelenül is irányíthatják viselkedésünket, és helytelen vagy káros következtetésekre vezethetnek bennünket. Ez negatív hatással van a méltányosság és az igazságosság érvényesülésére, amelyek pedig a demokratikus társadalom fő értékei. Ezeknek érvényesülniük kell az oktatásban, a munkaerő-piacon, a konfliktuskezelésben, hiszen általános értelemben hozzájárulnak a társadalmi csoportok közötti béke és harmónia fenntartásához. Az a legrosszabb eset, amikor a sztereotípiákat szándékosan használják a társadalmi változások elfojtására és a meglévő politikai hatalmi rendszerek fenntartására.

A zsidóellenes képzetek, elképzelések és mítoszok az évezredek során sztereotípiákat szültek, amelyek azután gyűlöletet szítottak, és a zsidó nép üldözését eredményezték. Ezek világszerte továbbra is megjelennek, nyílt és rejtett módon egyaránt, annak ellenére, hogy a nemzetközi, regionális és nemzeti hatóságok hivatalosan küzdenek ellenük. Folyamatosan új sztereotípiák, rágalmak és képzetek születnek, miközben a régiek új formában jelennek meg. Az antiszemita előítéletek gyakran egymásnak ellentmondó jelentésekben fejeződnek ki. Például a zsidókat egyszerre

bírálják gyökértelen kozmopolitaként és szűklátókörű nacionalistaként, vagy egyszerre ábrázolják őket mindenhatónak és állatiasnak.

A hagyományos sztereotípiák az antiszemita támadások kísérői vagy motiválói is lehetnek. Ezek közé tartozhatnak olyan állítások, mint hogy "a zsidók" gazdagok és kapzsis, összeesküvést szőnek a világ irányítására, vagy hogy "a zsidók" ölték meg Jézus Krisztust. Az antiszemita rágalmozás gyakran konspiratív világképen keresztül nyilvánul meg. Például mind a politikai baloldalon, mind a jobboldalon vannak olyanok, akik hamisan állítják, hogy zsidók tervelték ki a 2001. szeptember 11-i terrortámadást az Egyesült Államokban. Nemrégiben pedig új összeesküvés-elméletek jelentek meg, amelyek hamisan állítják, hogy a zsidóknak közük van az európai menekültválsághoz.

Annak érdekében, hogy hatékonyan reagálhassunk a sztereotípiákra és tévhitekre, azonosítanunk kell azok különböző formáit, és meg kell értenünk kialakulásukat az idők során. Az alábbiakban bemutatunk néhányat a zsidókkal kapcsolatos legmakacsabb mítoszok, trópusok és mémek közül, de inkább csak illusztrációképp, a teljesség igénye nélkül.

Vérvád: Ősidők óta hamisan vádolják a zsidókat azzal, hogy rituális céllal nem-zsidókat gyilkolnak, és az ördöggel szöveteznek. A középkori Európában a 12. századtól kezdve ez gyakran azzal a rágalommal járt együtt, hogy a zsidók az áldozataik vérével sütnek maceszt a zsidó peszách ünnepére. Történelmileg ezeket a hamis vádakot gyakran követték antiszemita pogromok és tömeggyilkosságok. A vérvád nyomai még ma is megjelennek a közbeszédben.

Kommunisták: Egyes zsidók részvétele az európai kommunista és szociáldemokrata mozgalmakban sokakat arra indított, hogy zsidó bolsevizmusról vagy zsidó kommunizmusról beszéljen. Ez a mítosz a 20. század első felében Európa-szerte elterjedt volt, a náci propaganda pedig aktívan támogatta mind Németországban, mind az általa a második világháború alatt megszállt területeken. A korai kommunizmus internacionalizmusa, valamint az a tény, hogy egyes zsidó ellenállók csatlakoztak a szovjet partizánegységekhez vagy a nemzeti kommunista pártokhoz, gyakran megerősítette azokat a hiedelmeket, amelyek szerint a zsidók kollektíve vagy egyénenként nem lojálisak hazájukhoz. Manapság a kommunista zsidó trópusa újra felbukkan a nemzeti identitásról vagy a II. világháború történetéről szóló vitákban, amikor is sokan azt állítják, hogy a holokauszt előtti, alatti és utáni, az adott országban a zsidókkal szemben elkövetett bűnök a kommunistaellenes küzdelem következményei voltak.

Az istengyilkosság mítosza: A keresztény egyház kezdetei óta egyes keresztények a zsidókat kiáltották ki bűnösnek Jézus Krisztus haláláért, és a zsidókat tették kollektíven felelőssé ezért a tettért. Az istengyilkosság mítosza hozzájárult, hogy a zsidókat olyan tulajdonságokkal ruházzák fel, amikről az

hihető, hogy a Messiás megölésében szerepet játszottak. Ilyenek pl. a természetfeletti erő, a hajthatatlan céltudatosság, és a konspiratív árulás.

Kettős, avagy hiányzó nemzeti lojalitás: A zsidókat gyakran vádolják azzal, hogy összeesküvést szőnek a közpolitika zsidó érdekek szerinti alakítására, vagy hogy kevésbé hűek hazájukhoz, mint más polgárok. Ahhoz, hogy honfitársként fogadják el őket, a zsidóknak néha azt a feltételt szabják, hogy tagadják meg Izraelhez való kötődésüket, annak ellenére, hogy Izrael gyakran zsidó identitásuk központi részét képezi.

Média: A média feletti zsidó ellenőrzésre vonatkozó vádak legalább a 19. század eleje óta jelen vannak. Ezen vádak szerint a zsidók összehangoltan és összeesküvésszerűen gyakorolnak befolyást a döntésekre.

Pénz és bűnözés: A pénzügyek feletti zsidó kontrollra és a pénz iránti vonzalomra vonatkozó állítások olyan régiek, mint az Újszövetség, amelyben a zsidókat időnként pénzváltóként ábrázolják, amiképp szentségtelen gyakorlatot folytatnak a jeruzsálemi templomban. Ez a beállítás középkorban is folytatódott, amikor is a keresztényeknek megtiltották a pénzkölcsönzést kamatra, így a terület nyitva maradt mások előtt. Mivel a zsidókat szigorúan korlátozták abban, hogy a legtöbb szakmát gyakorolják, valamint, hogy mezőgazdasági földet birtokoljanak, néhányan elkezdtek pénzt kölcsönözni. Azóta a zsidókat gazdagnak, hatalmasnak és fenyegetőnek ábrázolják.

Kezdeményezzünk beszélgetést a sztereotípiák általános mintáiról, amelyek kiindulópontként szolgálhatnak a konkrét, köztük az antiszemita sztereotípiák tudatosításához. Érdekes feltenni néhány alapvető kérdést, ha egy feltehetően hamis narratívával állunk szemben: Ki áll az információ mögött? Kérdezzük meg a tanulókat, hogy szerintük ki áll az információ mögött. Azonosítható-e a forrás, avagy névtelen? Elsődleges forrásról van-e szó? Van-e bizonyíték az állítás vagy kijelentés alátámasztására? Kérdezzük meg a tanulókat, hogy az információ alátámasztott-e. Ha igen, vajon hiteles-e? Van-e mód a lehetséges bizonyítékok ellenőrzésére? Mit mondanak más, egyéb források? Kérdezzük meg a tanulókat, hogy találkoztak-e már korábban ezzel az információval. Léteznek-e más források, amelyekből ugyanilyen vagy hasonló információk erednek? Nyerhetünk-e más lehetséges bizonyítékokat ezekből az eltérő forrásokból?

Feladat a tanulók számára: Írjunk fel a táblára néhány általánosítást, az alany helyét üresen hagyva. Például: "Minden ___ szereti a spagettit" vagy "Minden ___ teát iszik". Kérjük meg az osztályt, hogy mondjanak ötleteket, és töltsék ki az üresen hagyott részeket különböző csoportok neveivel. Mit vesznek észre? Mi történik akkor, ha a saját csoportjukat (pl. "diákok") helyezik az üres helyre, vajon hitelesnek érzik-e? Mi történne, ha ezek az állítások negatív általánosítások lennének? Más érzéseket

keltene-e vajon? Mutassuk be vagy emlékeztessük az osztályt, hogy mit jelent a sztereotipizálás. Kapcsoljuk össze ezt a feladatot a már korábban az órán elhangzott, zsidókkal kapcsolatos sztereotípiákkal, és folytassunk az osztállyal beszélgetést a sztereotípiák veszélyeiről.

4. Az összeesküvés-elméletek cáfolata

A világ igen bonyolult, s ez nehéz feladatok elé állít bennünket. Például meg kell tudnunk különböztetni a tényeket a fikciótól. Az embert elárasztják a családjától, barátaitól, tágabb közösségétől és az online forrásokból származó információk. Politikai, gazdasági, kulturális és egyéb hatások alakítják azokat a történeteket, amelyekkel naponta szembesülünk, és az ezen hatások közötti rejtett kapcsolatok tovább bonyolítják a helyzetet. Mivel pszichológiai és érzelmi szükségletünk, hogy értelmet adjunk az információknak, és megértsük, mi miért történik, egyesek hitelt adhatnak az összeesküvés-elméleteknek. Az összeesküvés-elméletek megpróbálják a szorongást keltő történeteket egy kicsi, de nagyhatalmú csoport cselekedeteivel magyarázni, amelynek tagjai egy kártékony terv előmozdítása érdekében működnek együtt. Az ilyen magyarázat modellek elutasítják a bevett narratívákat, és a hivatalos magyarázatokat néha az összeesküvés további bizonyítékának tekintik. Az összeesküvés-elméletek a bevett intézményekkel és folyamatokkal szembeni bizalmatlanságra építenek, és leginkább olyan csoportokat vádolnak – elsősorban a zsidókat –, amelyekhez negatív sztereotípiák kapcsolódnak, éspedig különösen társadalmi forrongások idején. Az internet az összeesküvés-elméleteknek, köztük az antiszemita összeesküvés-elméleteknek is, nagyobb hatókört biztosít, egyúttal legitimálja ezeket. A weboldalak és közösségi média fiókok sokasága nyújt platformot a hamis eszmék, például a holokausztagadás elterjedésének. Az internet termékeny táptalaja az összeesküvés-elméletek elterjedésének, ezért feladat elé állítja a tanárokat: rá kell vezetnünk a diákokat arra, hogy felismerjék, elutasítsák, és megcáfolják ezeket az elméleteket.

Az összeesküvés-elméletek retorikája tartalmazhatja az alábbi elképzelések mindegyikét vagy pedig ezek valamilyen kombinációját: - Egyetlen esemény sem véletlenszerű; - Minden, ami történik, rejtett szándékok eredménye; - Semmi sem az, aminek látszik; - Minden egyes esemény között titkos összefüggések állanak fenn; - Bár elvileg minden tényt alapos kritikai vizsgálat alá kell vetni, a felállított tézisbe nem illeszkedő tényeket mégis figyelmen kívül hagyják vagy letagadják.

Az antiszemita összeesküvés-elméletek egyik legjobb példája a *Cion bölcseinek jegyzőkönyvei* 1903-as megjelenése egy orosz újságban, amely még ma is széleskörű hatást gyakorol a világban. Ez a

történelem egyik legszélesebb körben terjesztett hamisítványa, amely egy állítólagos zsidó világalgalmi tervet rögzít. A náci az európai zsidók kiirtására irányuló szándéka a második világháború alatt szintén részben a zsidó hatalomról szóló konspiratív elképzelésre alapozódott. A zsidók történelmileg az összeesküvés-elméletek célpontjává váltak, egészen a "vérvád" középkori eszméjéig visszamenőleg. Ezek az elméletek számos különböző megfogalmazásban azt állítják, hogy a "zsidók" vagy "zionisták" egy hatalmas, globális összeesküvésért felelősek, amely gonosz célok elérése érdekében manipulálja a kormányokat, a médiát, a bankokat, a szórakoztatóipart és más intézményeket. Az antiszemita rágalom gyakran konspiratív világképben fejeződik ki. Például mind a politikai baloldalon, mind a jobboldalon vannak olyanok, akik hamisan állítják, hogy a zsidók tervelték ki a 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat az Egyesült Államokban. Manapság a zsidók pénzügyek feletti hatalmára, a pénz iránti vonzalmára vonatkozó állítások vagy a zsidók gazdagság, hatalmasként és fenyegetőként ábrázolása a "Rothschildra" való utalgatásokban jelenik meg, illetve zsidó összeesküvés feltételezésében a nemzetközi bankrendszer és bűnözés irányítása terén. A közelmúltban új összeesküvés-elméletek jelentek meg, amelyek hamisan a zsidók érintettségét állítják az európai menekültválságban.

A források ellenőrzésének módszerei:

- Ellenőrizze a forrást: hol jelent meg a hír? Milyen weboldalon/Facebook-oldalon/Twitter/YouTube/Instagram-fiókban/stb. található? Látható-e, hogy ki teszi közzé?
- Ellenőrizze a szerzőt: minden komoly forrásnak fel kell fednie a szerzőjét.
- Tekintszen a szalagcím mögé: a főcímekeket néha "csaliként" használják, hogy az olvasókat egy bizonyos vélemény felé tereljék, vagy hogy "eladják" a cikket vagy az információt, amelyet terjeszteni próbálnak.
- Ellenőrizze azokat a forrásokat, amelyek a vizsgált forrást alátámasztják: ellenőrizze a forrásként feltüntetett linkeket, és próbálja meg ellenőrizni azok hitelességét is.
- Kérdezzen meg egy szakértőt: egy hozzáértőbb személy – például egy tanár, könyvtáros vagy múzeumi alkalmazott tanácsa segíthet az információ tisztázásában.
- Használjon tényellenőrző weboldalakat: enciklopédiák; Factcheck.org; a Nemzetközi Tényellenőrző Hálózat (IFCN). A digitális tájékozódás az online információk megtalálásának és értékelésének, valamint az igaz és a hamis megkülönböztetésének képessége. Egyesíti a kritikai gondolkodás készségeit, például a forrásellenőrzést a digitális világ működésével kapcsolatos új ismeretekkel, például a keresőmotorok használatával.

A forrásellenőrzés módszereinek segítségével a tanulók elemezhetik a holokauszttal kapcsolatos információforrásokat. Lehetséges kutatási feladatként kérjük meg a tanulókat, hogy vizsgálják meg egy adott információ forrásait és egyéb, ezeknek ellentmondó (de tényszerű) forrásokat is.

A Miami Egyetemen dolgozó összeesküvés-szakértő, Joseph Uscinski elmondta, hogy arra szokta kérni a diákjait, tervezzék meg saját összeesküvés-elméletüket: "Minél őrültebb, annál jobb". Azt kéri tőlük, hogy minden információt kizárólag az internetről szerezzenek be. Miután összefűzték az összes bizonyítékot, általában eléggé meggyőző ügyet képesek fabrikálni. Ezután minden diáknak be kell mutatnia az elméletét egy másiknak, akinek az a feladata, hogy megcáfolja azt. Uscinski professzor szerint a diákok általában nagyon ragaszkodnak az elméleteikhez, és nem szeretik, ha felhívják a figyelmüket tévedéseikre. Ezek az elméletek kapcsolódhatnak az igazságról, a hatalomról és az identitásról alkotott világgépükhöz, egyúttal felfedhetik mögöttes előítéleteiket. Ezen gyakorlatok alkalmával az ilyen kitalált vagy egyéb, forgalomban levő összeesküvés-elméletek lehetséges következményeit is fel lehet tárni, úgy, mint bizalmatlanság, paranoia, félelem, gyűlölet, önmagunk vagy egy csoport elszigetelődése, rossz döntések meghozatala, ellenségeskedés, erőszak a feltételezett összeesküvőkkel szemben és így tovább. Például a "védőoltás-ellenes" mozgalom egyik következménye a lényegében már hatástalanított gyermekbetegségek elterjedése lett. A klímaváltozást tagadók tevékenységének egyik hatása pedig az, hogy akadályozzák a felelősségteljesebb politikák bevezetésére irányuló erőfeszítéseket.

5. Hogyan tanítsunk az antiszemitizmusról a holokausztoktatáson belül?

Helyénvaló és szükséges az antiszemitizmusról szóló tananyagot beépíteni a holokausztról szóló oktatásba, mivel ez alapvető fontosságú annak a kontextusnak a megértéséhez, amelyben az európai zsidók megkülönböztetése, kirekesztése és végül elpusztítása lezajlott. Azok a sztereotípiák, amelyek a holokauszthoz vezető ideológiákat táplálták, ma is léteznek. E téma tanítása egyben kiindulópontként is szolgálhat a kortárs antiszemitizmus, rasszizmus és más emberi jogi kérdések vizsgálatához. Azonban a hagyományos holokausztoktatás akaratlanul is táplálhatja az antiszemitizmust, ezért ezeket az órákat körültekintően kell megtervezni.

Az antiszemitizmust nem a náciak találták ki, de nem is tűnt el velük egyetemben. A náci filozófiát jellemző faji ideológia évtizedekkel korábban, a XIX. század végén alakult ki, merítve a keresztény zsidóellenesség korábbi formáiból, amelyekhez a náciizmus új elemeket adott hozzá. Az

"antiszemitizmus" kifejezést Wilhelm Marr, német politikai agitátor és újságíró népszerűsítette az 1870-es években, abban az időben, amikor megjelentek a faji felsőbbrendűség és alsóbbrendűség áltudományos elméletei. A kifejezést kifejezetten azért alkották meg, hogy a zsidókkal mint "fajjal", s nem pedig mint vallással szembeni gyűlöletet jelentse. A náci a holokauszthoz vezető úton a "végső megoldás" népszerűsítéséhez a zsidókkal kapcsolatos középkori sztereotípiákhoz és mítoszokhoz is folyamodtak. Mind a középkori, mind a modern korból származó mítoszok ma is visszaköszönnek a kortárs antiszemita propagandában. (A leggyakoribb antiszemita mítoszok és sztereotípiák leírását lásd "Az antiszemita sztereotípiák és előítéletek kezelése" c. fejezetben).

Ilyen például a vérvád mítosza, amely a középkorban alakult ki, és amelynek ábrázolásai még ma is láthatóak a templomokban Európa-szerte. Ezeket az ábrázolásokat gyakran újrahasznosították a náci röpiratokban, és jelenlétük az antiszemita propaganda mai formáiban is nyilvánvaló. A zsidó világalom mítosza a kortárs antiszemitizmus egy másik visszatérő témája, amely évtizedekkel a holokauszt előtt keletkezett. Ez a mítosz összekapcsolódik más mítoszokkal is, például azokkal, amelyek azt állítják, hogy a zsidók irányítják a bankokat, a médiát és a politikát.

Ezek a képi ábrázolások megmutatják, hogy az antiszemita mítoszok miképp jelentek meg a múltban és a jelenben egyaránt. Azonban nem feltétlenül alkalmasak arra, hogy bemutassuk őket az osztályteremben. Segíteni, de ellenőrizni is kell azokat a diákokat, akik azt a feladatot kapják, hogy önállóan kutassák a régi mítoszok mai példáit, mivel lehet, hogy nagyon veszélyes weboldallal is találkozni fognak, amelyek csak megerősítik bennük a régi sztereotípiákat.

A holokausztról szóló oktatás lehetőséget nyújt arra, hogy a tanulók figyelmét ráirányítsuk a sztereotípiák és előítéletek veszélyeire, és szembesítsük őket az antiszemitizmus, az intolerancia és a rasszizmus lehetséges következményeivel. Rávilágíthat továbbá nehéz erkölcsi kérdésekre, és az egyének döntéseinek következményeire a háborús környezetben, amikor is embercsoportokat diszkriminálnak, illetve üldözik őket. Ha a tanulók megismerik, hogy ezek a sztereotípiák hogyan váltak fegyverré a holokauszt során hatmillió zsidó meggyilkolásában, az megerősítheti őket abban, hogy felemeljék a szavukat és ne maradjanak közömbösek azokban a helyzetekben, amikor ma ér diszkrimináció zsidókat vagy másokat.

Sokféle módon vezethetjük be a holokauszt témáját, és sokféleképpen segíthetjük a diákokat abban, hogy megértsék, hogyan működött az antiszemitizmus ezen időszak előtt és alatt. Például a következőket tehetjük: átismételhetünk néhány kulcsfogalmat, mint pl. "bűnbak", "sztereotípia", "előítélet", "diszkrimináció", hogy a tanulók elsajátíthassák a fogalmi keretet. Megkérhetjük a tanulókat, hogy kiscsoportokban vitassák meg ezeket a fogalmakat, és alkossák meg az egyes

kifejezések definícióját, vagy jelenítsék meg ötleteiket gondolattérképen. Ezután az egész osztály tanulmányozza közösen ezeket a fogalmakat. Végül megkérhetjük a tanulókat, hogy hozzanak olyan konkrét példákat a múltból és a jelenből, amelyek segítenek illusztrálni ezeket a fogalmakat. Feltétlenül szükség van a kortárs antiszemitizmus megnyilvánulásainak eseteire is. Ha a diákok nem tudnak saját példát hozni, megemlíthetünk például egy közelmúltbeli gyűlölet-bűncselekményt, amelyben zsidó tulajdon vagy zsidó emberek ellen támadtak.

Szem előtt kell tartani, hogy ha kizárólag az elkövetőkre összpontosítunk, az elvonhatja a tanulók figyelmét az áldozatokról és az ő tapasztalataikról. Lényeges az is, hogy az áldozatközpontú megközelítés a dehumanizálás ellen hat. Azoknak, akik soha nem váltak áldozattá, talán nehéz megérteni azt a hosszú távú hatást, amelyet a holokauszt gyakorolt a zsidó családokra és közösségekre, demográfájukra és kollektív pszichéjükre. A diákok számára a holokauszt nagyon távolinak tűnhet a történelemben, ám a zsidóság számára, a túlélők családjainak, gyermekeinek és unokáinak élő emlékezetében még mindig jelentős szerepet játszik. Hasznos lehet, ha feltárjuk a holokauszt előtti zsidó közösségek múltját, és az ország gyarapodásához hozzájáruló hasznos tevékenységét, hogy ezáltal a tanulók jobban megértsék, mit veszítettek elpusztításukkal.

6. Mit jelent a holokauszt tagadása, elferdítése, avagy bagatellizálása?

Az antiszemita érzelmek táplálhatják az ellenállást a holokauszt tárgyalásával szemben, egyúttal a történelmi tények tagadásaként, elferdítéseként vagy bagatellizálásaként is megnyilvánulhatnak. Ha a holokausztot nem tárgyaljuk teljes mélységében az iskolai tanterv részeként, előfordulhat, hogy a fiatalok, megfelelő történelmi ismeretek híján, torz képet fognak kialakítani a holokausztról, vagy akár tagadhatják is azt – esetleg kamaszkori provokációból fakadóan, egy bevett narratíva elutasításaként. Bármilyen is álljon a holokauszttagadás és -torzítás háttérében, gyakran klasszikus antiszemita témák alapozzák meg, mint például a kapzsiság, a hatalom, a megtévesztés és a bűnözés vádja.

A következő kifejezéseket gyakran használják a holokauszttagadás vagy -torzítás módszereinek leírására:

- Történelmi revizionizmus: a történelmi események bizonyos értelmezésének felülvizsgálatát szorgalmazza új bizonyítékok vagy információk alapján.

- Történelmi "negáció" vagy tagadás: egy esemény megtörténtének tagadása, vagy súlyának és hatásának lekicsinylése. A holokauszt történészei felfigyeltek arra, hogy a holokauszttagadás gyakran revizionizmusnak – a történelmi kritika legitim formájának – álcázza magát.

A második világháború alatt és után a náci és szövetségeseik azt kezdték hirdetni, hogy a zsidók elleni népirtás nem történt meg, hogy a gázkamrák nem léteztek, és hogy a zsidó áldozatok száma sokkal kevesebb volt, mint hatmillió. Ez a fajta holokauszttagadás vagy "negáció" napjainkban is folytatódik, és célja, hogy a náci rezsimet és kollaboránsait kedvező fényben tüntesse fel, valamint, hogy kitörölje a megtörtént borzalmak minden emlékét. A holokauszttal való megbékélés folyamata egyes országokban a "másodlagos antiszemitizmus" jelenségéhez vezetett. A zsidók pusztta jelenléte ugyanis másokat a holokausztra emlékezteti, és ezáltal büntudatot ébreszt, amiért is a zsidókat hibáztatják. A másodlagos antiszemitizmus lehetővé teszi az emberek számára, hogy közvetett módon fejezzék ki antiszemita érzelmeiket; általában a pozitív nemzeti identitástudatot megkérdőjelező büntudatra adott reakciónak tekintik. Továbbá a történelmi revizionizmus eljárásai néha kihagyhatnak vagy manipulálhatnak tényeket annak érdekében, hogy a nemzeti identitás bizonyos, pszichológiailag kényelmesebb vagy politikailag célszerűbb narratíváit szolgálják. Azonban annak tagadása, hogy voltak olyanok, akik együttműködtek a náciakkal, a tények elferdítését jelenti, egyúttal meggyalázza a holokauszt során meggyilkolt hatmillió zsidó emlékét. A holokauszttagadás célja sok esetben az, hogy megkérdőjelezze a zsidóság háború alatti szenvedéseit. Ez a célja a történetek elbagatellizálására irányuló törekvéseknek is, amiket motiválhat a zsidógyűlölet vagy az áldozati versengés is. A bagatellizálás arra az állításra épül, hogy a holokausztot a zsidók találták ki vagy legalábbis eltúlozták, éspedig egy zsidó érdekeket szolgáló összeesküvés részeként. Olyan összeesküvés-elméletek keringenek, amelyek azt állítják, hogy a "holokauszt-hazugságot" Izrael állam érdekeinek előmozdítására ötölték ki. Ezt az elképzelést gyakran instrumentalizálják az anticionista diskurzusban is. A holokauszttagadók antiszemita eszmékre támaszkodnak, és azokat erősítik. A holokauszttagadásnak számos formája van, és egyes esetekben egy "establishment-ellenes" mozgalom részeként tűnik fel, amelynek célja a fiatalok mozgósítása a populáris kultúrán keresztül.

Életbevágóan fontos, hogy elismerjük a náci atrocitások valamennyi áldozatát. Rengeteg áldozat volt, s mindegyikük tapasztalata egyedi és rettenetes. Hasznos, ha már az elején tisztázzuk, hogy kiket és miért üldöztek a nemzetiszocializmus alatt, és mindenképp beszélnünk kell a különböző csoportokról, amikor ezt az időszakot tanítjuk. A náci ideológia erőszakos és mérgező volt, és leginkább a fajelmélet határozta meg, amelyben a német "árja" fajt minden más fajjal szemben felsőbbrendűnek tekintették, mint amely az úgynevezett "biológiai fenyegetésekkel" szemben

védelemre szorul. A náci "fajelméletnek" megfelelően a romákat és szintiket fajilag alsóbbrendűnek, és ezért "aszociálisnak" minősítették (azaz kívül estek azon a közösségen, amit a nácik "normális" társadalomnak véltek). Faji alapon jelölték ki őket, és internálásnak, deportálásnak, kényszermunkának vetették alá, illetve lemészárolták és haláltáborokba küldték őket. Ez volt a roma genocidium. A lengyeleket, valamint a Szovjetunió szláv és úgynevezett ázsiai népeit szintén "fajilag alsóbbrendűnek" tekintették. Intellektuális, kulturális és politikai elitjüket legyilkolták. 1941-1942 telén mintegy kétmillió szovjet hadifogoly halt meg, mivel szándékosan embertelen körülmények között tartották őket. A náci megszállás alatt a lengyeleket kényszermunkára kényszerítették, deportálták és koncentrációs táborokba zárták őket.

A náci Németországban tömeggyilkosságok célpontjai voltak az intézetben élő fogyatékosok, köztük a gyermekek is. A homoszexuálisokat, Jehova tanúit és az úgynevezett "aszociálisokat", valamint a tényleges vagy vélt visszaeső bűnözőket üldözték és koncentrációs táborokba zárták, ami nagyon gyakran a halálukhoz vezetett. A valós vagy vélt politikai ellenfeleiket szintén üldözték, koncentrációs táborokba internálták vagy meggyilkolták.

A zsidókat a nácik és szövetségeseik szisztematikus és célzott fizikai megsemmisítésre szánták. A nácik a "végső megoldás" fedőnevet használták erre a tervükre, amely az összes európai zsidó megsemmisítését célozta. A zsidókat a nácik elsődleges "ellenségüknek" minősítették. A náciknak és szövetségeseiknek sikerült megölniük az európai zsidók kétharmadát, köztük több mint egymillió zsidó gyereket. Ezek az ideológiai szempontok teszik a holokausztot a modern történelemben egyedülálló, példa nélküli és páratlan eseménnyé.

Ha az osztályban egy diák olyan véleményt fogalmaz meg, amely eltorzítja vagy elbagatellizálja a holokauszt valóságát, azt felhasználhatjuk pedagógiai eszközként a dolog megvilágítására. Anélkül, hogy a diákot védekezésre szorítanánk, próbáljuk meg felfedni, hogy milyen forrásból meríti az információit. Lehet, hogy a tanuló a saját családja szenvedésének vagy üldöztetésének történetéből indul ki. Azonosítsuk, hogy mi a diák számára a tét, amikor ragaszkodik a holokauszt tényeinek bagatellizálásához vagy tagadásához. Vajon a zsidóság tapasztalatainak elismerése hogyan érintené a tanuló életét vagy világnézetét? Fontos megértenünk, hogy mi inspirálta a tanuló holokauszttorzító, -bagatellizáló vagy tagadó megnyilvánulásait, illetve, hogy ezek milyen információforrásból származnak, mivel ez a viselkedés arra is utalhat, hogy az illető szélsőséges csoport tagja, vagy annak befolyása alatt áll.

7. Antiszemitizmus és a nemzeti emlékezet diskurzusa

A nemzeti történelmi emlékezet kialakulása bonyolult folyamat, mivel a különböző társadalmakból származó és különböző társadalmakban élő embereknek eltérőek a tapasztalataik és szemléletmódjuk. A huszadik század történelmi emlékezetét az EBESZ régiójában a két világháború, a holokauszt és a hidegháború nagymértékben meghatározta. Egyes országok például a náci bűnöket és a zsidók által a holokauszt során átélt borzalmakat hangsúlyozzák, míg mások a sztálini időszakban, illetve a fasiszta vagy kommunista kormányok által elkövetett bűnöket helyezik inkább előtérbe. Megint más országok elismerik a holokauszt Németország által elkövetett rémtetteit Adolf Hitler náci rezsimje alatt, azonban figyelmen kívül hagyják a többi ország karhatalmának vagy a nációkkal esetleg együttműködő lakosságnak a felelősségét.

Ma a kommunista zsidó retorikai alakzata újra felbukkan a nemzeti identitásról vagy a második világháború történetéről szóló vitákban, mivel a holokauszt előtti, alatti és utáni zsidók ellen elkövetett bűnök inkább látszanak igazolhatónak a kommunistaellenes buzgalommal, mint az antiszemitizmussal vagy a náci kollaborációval. Egyes nemzeti narratívák az atrocitások áldozataira helyezik a hangsúlyt, míg mások az ellenállásra vagy a nációk elleni győzelemre összpontosítanak. Ezt nevezhetjük "emlékezetpolitikának", azaz a kollektív emlékezet politikai szereplők általi megszervezésének. Azemlékezetpolitika tartalmazza azt az eszköztárat is, amelynek segítségével az eseményekre emlékeznek, azokat rögzítik, avagy elvetik, illetve meghatározhatja a történelem megírásának és továbbadásának módját is. A nemzeti emlékezet megteremtői nemcsak azt írják elő, hogy mire emlékezzünk, és mit felejtsünk el, hanem az igencsak összetett események egyoldalú vagy túlságosan leegyszerűsített olvasatát is adhatják. Az ilyen narratívák befolyásolják azt, ahogyan a különböző országokban élő egyének a múltat értelmezik, vagy ahogyan a különböző embercsoportokhoz viszonyulnak.

Minden országban vagy területen vannak olyan konkrét események vagy korszakok, amelyek a nemzeti vagy kollektív emlékezet meghatározó részét képezik. A rabszolgaság, a gyarmatosítás és az imperializmus által fémjelzett időszakok nem mindig voltak a nemzeti emlékezetek részei. Ahhoz, hogy a történelmi eseményeket átfogó módon érthessük meg, több szempontból is meg kell vizsgálnunk őket, különösen, ha az iskolai tanmenetekről van szó. Például egy ország függetlenségét megünneplő nemzeti ünnep fontos módja a történelmi emlékezet és a nemzeti identitás kialakításának. Más nemzeti ünnepeket is érdemes teremteni annak érdekében, hogy a történelem bizonyos epizódjai soha ne merüljenek feledésbe. Számos példa van olyan történelemábrázolásra, legendákra és emlékművekre, amelyek csak részleges történeteket mesélnek el. Az oktatás alapvető

szerepet játszik a történelmi tudatosság előmozdításában. A tanárok számára az a pedagógiai feladat adódik, hogy a történelmi tények mellett a nézőpontok egyensúlyát is biztosítsák, főleg, amikor olyan témákhoz közelítenek, amelyek vitatottnak számítanak egy adott nemzeti vagy politikai kontextusban. Napjainkban a történelemtudósok megbízhatatlannak tartják azokat a forrásokat, amelyek csak a domináns közösség narratíváját mesélik el. Tudnunk kell, hogy egyes családok és közösségek nagyon érzékenyen reagálhatnak bizonyos történelmi eseményekre; a tanároknak a többféle történelmi nézőpont bemutatásakor mérlegelniük kell, hogy ezek az osztály összetételétől függően károsak lehetnek-e a diákok közötti viszonyokra, vagy hogy kiválthatnak-e belőlük ellenállást. Az ilyen órákra való felkészülés kulcsfontosságú. Hasznos lehet, ha az osztállyal először nem egy vitatott témán gyakoroljuk be a történelmi perspektíva-váltásokat. Ezáltal a tanulók kifejleszthetik azokat a készségeket és azt a nyitottságot, amelyek révén a történelmi eseményeket különböző nézőpontokból mérlegelhetik. Ösztönözhetjük a tanulókat, hogy lássanak túl a közvetlen nemzeti horizontjukon, és a kérdéses történelmi esemény regionális vagy globális perspektíváját is vegyék figyelembe. A több nézőpontot használó megközelítést alátámasztja, ha a zsidók történetét mind a helyi, mind a nemzeti, mind pedig a nemzetközi történelem részeként tanítjuk.

A többes perspektívával számoló megközelítés és a történelmi kontextus felvázolása fontos pedagógiai stratégiák lehetnek például egy ellentmondásos történelmi személyiség tárgyalásakor, akit bár becsülünk teljesítményéért, ám bizonyos meggyőződései és tettei a korban, illetve ma is negatívan értékelendők. Ha a tanterv előírja az antiszemita történelmi személyiségek szerepeltetését, arról is beszélni kell, hogy mi bennük a hiba, amellett, hogy elismerjük értékeiket is.

8. Mit kezdünk az antiszemitizmus megnyilvánulásaival az iskolában?

Az utóbbi években egyes országokban nőtt az erőszakos antiszemita támadások száma. Az EBESZ-régióban 2012 és 2018 között több személyt, köztük gyerekeket és időseket gyilkoltak meg zsidó származásuk miatt. Ha az antiszemitizmus megnyilvánulásai büntetlenek maradnak, az azt a vélekedést alakíthatja ki a fiatalokban és általában a társadalmakban, hogy bizonyos embercsoportokkal szembeni előítéletek, az aktív megkülönböztetés, sőt akár az ellenük irányuló támadások is elfogadhatóak. Sajnos az iskolai közösségek sem mentesek a társadalomban jelenlévő előítéletektől. Ha az iskola vezetői nem foglalkoznak megfelelően az antiszemita incidensekkel, akkor ezt a diákok és a tanárok úgy értelmezhetik, hogy hallgatólagosan helyeslik a mögöttes motivációkat.

Ha nem reagálnak az ilyen cselekményekre és nem ítélik el őket, annak az az üzenete, hogy az iskolai felelősök nem tulajdonítanak nagy jelentőséget ezeknek az incidenseknek, illetve az érintettek jogainak.

A következőket kell szem előtt tartanunk az iskolai antiszemita incidensek kezelésénél:

- Vegyük komolyan a bejelentéseket, annak érdekében, hogy elkerüljük a helyzet súlyosbodását és a másodlagos viktimizációt;
- Fontos, hogy azonnal reagáljunk - a késedelmes válasz súlyosbíthatja a helyzetet;
- Ha az incidensnek vannak konkrét szenvedő alanyai, törekedjünk arra, hogy képzett szakemberek nyújtsanak fizikai és pszichológiai segítséget, akik munkájuk során a nemek közötti egyenlőség szempontjait is figyelembe veszik;
- Fontos, hogy azonnal hallgassuk ki a tanúkat, és készítsünk világos és alapos feljegyzéseket, amíg még frissek az emlékek;
- Biztosítsunk biztonságos helyszínt, ahol az áldozatoknak vagy a tanúknak nem kell tartaniuk attól, hogy illetéktelenek előtt nyilvánulnak meg;
- Figyelmesen hallgassuk meg a tanulót, s tartsuk szem előtt, hogy az incidens bejelentése felzaklató lehet a számukra, valamint, hogy esetleg az az előítéletesség más formái is megjelenhettek az incidens során – például a nemi alapú előítéletesség;
- Fogadjuk nyitottan az összes kapott információt, és ne feledjük, hogy az áldozatok gyakran attól félnek, hogy nem hisznek nekik;
- Hozzunk létre megfelelő nyilvántartást, gyűjtünk össze minden rendelkezésre álló bizonyítékot, és gondoskodjunk azok megőrzéséről;
- Feltétlenül használjuk a már meglévő bejelentési mechanizmusokat az incidensek kezelésére;
- Az incidens típusától függően akár kettős reakcióra is szükség lehet: egy adminisztratív/büntető és egy pedagógiai válaszra;
- A válaszlépések megtervezésekor vegyük figyelembe a fiú és lány áldozatok esetlegesen eltérő igényeit, valamint az incidenssel kapcsolatos felfogást, amelyet a nemi sztereotípiák befolyásolhatnak;
- Vonjuk be mind az elkövető, mind az áldozat szülőjét (szüleit) és/vagy gondozóját (gondozóit);
- Fontos a megfelelő eljárás követése az iskolán belül, de adott esetben a bűnüldöző hatóságok értesítése is;
- Értékeljük ki az incidenst annak megállapítása érdekében, hogy vajon utal-e mélyebb problémára az iskolai környezeten belül vagy az elkövető körülményeiben, ami akár szélesebb körű intézkedéseket is igényelhet;

- Kezdeményezzünk beszélgetéseket az iskolában az incidensről, de ne hivatkozzunk konkrét áldozatra vagy elkövetőre az ő engedélye nélkül.

A felnőttek gyakran feltételezik, hogy a horogkeresztet rajzoló diák rasszista, gyűlölködő vagy, hogy szélsőséges szervezetekhez kötődik. Ez bizonyos esetekben igaz lehet, azonban a diák motivációja a saját személyes körülményeiben, a szimbólumok jelentőségének meg nem értésében vagy a szimbólumok iránti érzékenység hiányában is gyökerezhet. Gyanakodhatunk társas nyomásra vagy a figyelemfelkeltés vágyára is a provokáción vagy agresszióon keresztül. Amint jobban megértjük a motivációikat, képesek leszünk kialakítani a megfelelő válaszstratégiát.

9. Mit kezdünk az online antiszemitizmussal?

Az antiszemita gyűlöletbeszéd ősi jelenség, amely ma már a közösségi médiaplatformokon és az üzenetküldő alkalmazásokon is virágzik; ezek a gyűlölet táptalajává válhatnak. Az online gyűlöletbeszéd és internetes zaklatás átkerülhet az osztályterembe is. Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége által végzett felmérés megállapította, hogy az online fórumokon megnyilvánuló antiszemitizmus egyre jelentősebb az Európai Unió országaiban. 2017-ben a Simon Wiesenthal Központ által közzétett "Digitális terrorizmus és gyűlölet" című éves jelentés 24 interneten elérhető antiszemita játékot, valamint növekvő antiszemitizmust és gyűlöletbeszédet azonosított a közösségi platformokon, blogokon, üzenetküldő alkalmazásokon, vitafórumokon, videocsatornákon és más online médiumokban. Mivel az antiszemita posztok gyakran fontos személyeket és hírességeket vesznek célba, a diákok jó eséllyel találkoznak antiszemitizmussal és gyűlöletbeszéddel az interneten.

Az online zaklatás és a kirekesztő szövegek terjedése egyre nagyobb problémát jelent az iskolákban, mivel a diákok folyamatosan kapcsolatban vannak egymással okostelefonjaikon keresztül, többek között az osztályok chatszobáiban is. Az online profilok anonimitása lehetővé teszi, hogy a felhasználók anélkül fejezzék ki véleményüket, hogy ennek bármilyen következményét viselniük kellene, vagy hogy személyesen találkoznának a címzettekkel. Az online zaklatás és gyűlöletkeltés eseteiben a hasonló hozzáállású és gondolkodás módú emberek, miközben kipécézik egy személyt, egyfajta csőcselékjellegű csoporttá is összeállhatnak. A következmények súlyosan érinthetik az áldozatot a való életben, és ha diáktársak is részt vesznek a zaklatásban, az hatással lehet az osztály légkörére és szerveződésére is. Alapvető fontosságú, hogy megértsük a gyűlöletbeszéd által okozott potenciális károkat, ugyanakkor elgondolkozzunk annak szubjektív jellegén is: nem mindenki találja

sértőnek ugyanazt a megjegyzést; minden diák más és más, többek között érzékenységük és humorérzékük tekintetében, ezért a diákok különbözőképpen reagálhatnak ugyanarra az incidensre. A lehetséges károkat azonban soha nem szabad alábecsülni. Még ha nehéz is pontosan meghatározni, hogy mi a sértő egy online vagy offline tett kijelentésben, ha az negatív hatást gyakorol, nem szabad figyelmen kívül hagyni.

A biztonságos és befogadó osztálytermi környezet megteremtésének, valamint a diákokat érintő zaklatás vagy intolerancia jobb megértésének érdekében fontos, hogy bátorítsuk őket arra, hogy jelentsék az eseteket, illetve erre készítsük fel őket. Az iskolában létre kell hozni a zaklatás bizalmas jelentési mechanizmusait, valamint egyértelmű eljárásokat kell kidolgozni az ilyen incidensek kivizsgálására és a válaszára. A diákokat fel kell készíteni arra, hogy felismerjék a kirekesztő diskurzusokat, és hogy megértsék az alkalmazandó biztonsági eljárásokat, például azt, hogy értesíteniük kell egy megbízható felnőttet.

Az interneten található sértő bejegyzések vagy kommentek megvitatása tanulságos lehet, mivel lehetőséget ad a források értékelésére - ez a digitális jártasság szempontjából kulcsfontosságú készség. Kérjük meg a tanulókat, hogy azonosítsák a bejegyzés antiszemita tartalmát. Vajon képesek-e erre? Az antiszemita tartalom vajon érvényteleníti-e az anyag többi részét? Ez vitaindító lehet arról, hogy kritikusan kell gondolkodni az általunk fogyasztott információkról, különösen az internet esetében, ahol is az információ ellenőrzése kevésbé intézményesült, és a fabrikált történetek könnyen elterjeszthetők.

Lehetséges kutatási feladatként kérjük meg az diákokat, hogy a forrásellenőrzés meghatározott módszerei segítségével vizsgálják meg egy online bejegyzés vagy történet információforrásait és más, vele ellentétes (de tényszerű) forrásokat is.

- Ellenőrizze a forrást: hol jelent meg a hír? Milyen weboldalon/Facebook-oldalon/Twitter/YouTube/Instagram-fiókban/stb. található? Látható-e, hogy ki teszi közzé?

- Ellenőrizze a szerzőt: minden komoly forrásnak fel kell fednie a szerzőjét.

- Tekintszen a szalagcím mögé: a főcímekeket néha "csaliként" használják, hogy az olvasókat egy bizonyos vélemény felé tereljék, vagy hogy "eladják" a cikket vagy az információt, amelyet terjeszteni próbálnak.

- Ellenőrizze azokat a forrásokat, amelyek a vizsgált forrást alátámasztják: ellenőrizze a forrásként feltüntetett linkeket, és próbálja meg ellenőrizni azok hitelességét is.

- Kérdezzen meg egy szakértőt: egy hozzáértőbb személy – például egy tanár, könyvtáros vagy múzeumi alkalmazott – tanácsa segíthet az információ tisztázásában.

- Használjon tényellenőrző weboldalakat: enciklopédiák; Factcheck.org; a Nemzetközi Tényellenőrző Hálózat (IFCN). A digitális tájékozódás az online információk megtalálásának és értékelésének, valamint az igaz és a hamis megkülönböztetésének a képessége. Egyesíti a kritikai gondolkodás készségeit, például a forrásellenőrzést, a digitális világ működésével kapcsolatos új ismeretekkel, például a keresőmotorok használatával.

10. Antiszemitizmus és a közel-keleti helyzet

A politikai cionizmus a 19. század végén alakult ki, nagyrészt válaszként más nacionalizmusok és az antiszemitizmus európai térnyerésére. Utóbbira példa az oroszországi zsidóellenes pogromok vagy a franciaországi Dreyfus-per. A politikai cionizmus célja egy olyan zsidó állam létrehozása volt, ahol a zsidók szabadon élhetik meg kultúrájukat és vallásukat - ezt tekintették a zsidók túlélése egyetlen biztosítékának a növekvő fenyegetésekkel szemben, annak ellenére, hogy a zsidók néhány európai országban teljes jogú állampolgárokká váltak. Izrael 1948-as megalapítása óta a politikai cionizmus elsősorban a zsidó önrendelkezés folyamatos kifejezését, és Izrael biztonságos menedékként való fenntartását jelenti a világ zsidósága számára, valamint a közös kulturális zsidó identitás ápolását. Az idők során a "cionizmus" kifejezés többféle jelentést vett fel, ami hozzájárul a mai zűrzavarhoz. A cionizmust kritikusai gyarmati vagy rasszista ideológiának nevezik, amely felelős az Izrael állam megalakulása óta tartó palesztin menekültválságért, és amely okolható az új zsidó települések létesítéséért a megszállt területeken. Az anticionizmus a szó szoros értelmében a zsidó önrendelkezés eszméjének ellenzését, és a zsidók hazához való jogának elutasítását jelenti Izrael területén mint zsidó államban. Az "anticionista" kifejezést ma már néha "palesztinbarát" jelentésben is használják. Fontos felismerni, hogy a palesztinok jogaiért való kiállás önmagában nem anticionista vagy antiszemita.

Az utóbbi években a zsidónak vélt vagy a zsidó közösséghez kapcsolódó személyeket, csoportokat vagy ingatlanokat néha Izrael állam és politikája szimbólumaiként értelmezték át. Ez az átértelmezés azt eredményezte, hogy gyakran antiszemita jellegű támadások és/vagy diszkrimináció célpontjává váltak. Az ilyen incidensek nagyobb valószínűséggel fordulnak elő, amikor a feszültségek fokozódnak a régióban. A zsidó emberek gyakran öncenzúrára kényszerülnek az iskolában, a munkahelyen, az interneten vagy tágabb társadalmi környezetükben, különösen, ha empátiájukat vagy támogatásukat fejeznék ki Izrael iránt – s ilyen módon nem élhetnek a véleménynyilvánítás szabadságához való jogukkal.

Folytonos vita folyik arról, hogy a zsidókkal szembeni negatív attitűdök napjainkban "új antiszemitizmust" tükröznek-e, vagy pedig ugyanazokról az régi előítéletekről van-e szó új köntösben. Az új vagy kortárs antiszemitizmushoz tartoznak az antiszemita megnyilvánulások a közel-keleti helyzettel kapcsolatos viták során, illetve a holokauszt után megjelent kifejezési formák, mint például a holokauszttagadás és -torzítás. Az Izraellel szemben megfogalmazott kritika, amennyiben hasonlít a bármely más országgal szemben megfogalmazott kritikához, nem tekinthető antiszemitának. Fontos azonban megértenünk, hogy az Izraellel szembeni kritikát bizonyos esetekben antiszemita feltételezések és hiedelmek táplálhatják, amelyeket egyszerűen ráhúznak a cionizmusra, Izraelre és az izraeli-palesztin konfliktusra. Erre utal az, amikor antiszemita jelszavak, rágalmak és akár fizikai megfélemlítés is kísérik az ilyen jellegű kritikát. Antiszemitizmusnak minősül, ha a zsidó egyéneket vagy a zsidókat kollektíven teszi felelőssé a közel-keleti helyzetért, vagy ha egyeseket kizárólag zsidó identitásuk miatt rekesztenek ki. Az interneten terjesztett antiszemita propaganda az antiszemitizmus ezen megnyilvánulásait jelentős mértékben táplálja. Bizonyos körökben a holokauszttagadók azt állítják, hogy a holokauszttal kapcsolatos zsidó megtevesztés az, ami biztosítja Izrael nyugati támogatását. Ehhez a rágalomhoz társulhatnak klasszikus antiszemita vádak, mint például a kapzsiság, a túlhatalom, a csalárdság és a bűnözés vádjai. Az Izrael-ellenes nézőpontok mind az interneten, mind a való világban összeolvadhatnak az ősi zsidóellenes sztereotípiákkal, ami rendkívül káros. A globális zsidó összeesküvés mítosza visszaköszön azokban a kortárs véleményekben, amelyek a zsidóknak a különböző társadalmi és gazdasági ágazatokban való állítólagos felülreprezentáltságával vagy az intézményekre gyakorolt zsidó befolyással kapcsolatban fogalmazódnak meg.

Figyelemre méltó, hogy az EBESZ némely tagállamában az izraeli-palesztin konfliktus felfokozott időszakáiban az antiszemita incidensekről szóló jelentések megszáporodtak. Ezért is fontos megértenünk, hogy a zsidóságot mint olyat, illetve a judaizmust el kell különítenünk Izrael politikájának megítélésétől és a közel-keleti konfliktustól. Ha ez a különbségtétel nem válik világossá, akkor az Izraelben/Palesztinában kialakult helyzet miatt egyesek által érzett harag antiszemitizmussá alakulhat, illetve a zsidó egyénnel, s általában a zsidó néppel szembeni előítéletességgé. Íme néhány szempont, amit érdemes megfontolni azzal kapcsolatban, hogy az Izraellel szembeni kritika antiszemita-e:

- Felelőssé tesznek-e minden zsidót Izrael tetteiért?
- Használják-e hagyományos antiszemita szimbólumokat, képeket, sztereotípiákat vagy elméleteket?
- Izraelt hibáztatják-e a világ problémáiért?

- Hasonlítják-e Izraelt a nácihoz, vezetőit Hitlerhez, tetteit a holokauszthoz?
- Elhangzanak-e vad és kiagyalt vádak Izraellel és/vagy a zsidókkal szemben, például összeesküvés-elméletek formájában?
- A zsidókat és/vagy Izraelt hibáztatják-e a holokausztért vagy az antiszemitizmus fennmaradásáért?
- Az Izrael elleni tiltakozás módjaként támadják-e verbálisan vagy fizikailag a zsidókat mint egyéneket vagy a zsidó intézményeket?